

Pieni lisä keskusteluun Kalevalan opetuksesta.

Ei ole miellyttävää enää lähteä taivaltamaan polkua, jota on moneen kertaan aina uutena tutkittu ja joka on jo monesti käyttökelvottomana hylätty, koska se muka ei vie perille. Toisin sanoen on jo olemassa ennen raivattu tie, jota on vähemmän rasittava kulkea ja jonka mutkat ja kivet tunnetaan. Uusi polku, jota ei rohjeta ottaa käytäntöön, on kuitenkin useaan otteeseen tunnustettu mitä parhaaksi, kiintoisaksi, syvällisempiä näkymiä tarjoavaksi kuin tuttu taival. Onko siis vain — ehkä huomauttamme — opettajiston oma mukavuudenrakkaus, tottumus, määräämässä Kalevalan opetuksen melkein pä tyystin keskikoulun viimeiselle luokalle?

Perusteluina tosin — ja pätevimpänä — on esitetty mm., että täten kaikki keskikoulun käyneet joutuvat tutustumaan Kalevalaan. Kun kuitenkin on tunnustettu, että keskikoulun viimeisellä luokalla olevat oppilaat ovat yleensä siinä iässä, ettei heidän mielenlaadulleen ole soveliainta Kalevalassa esiintyvä runous, ja kun täten on selvää, että kansalliseepoksemme ei nuorisossa saavuta sitä vastakaikua, mikä heräisi, jos se saisi tutustua siihen toisissa olosuhteissa, tulee pakostakin ajatelleeksi, onko kvantiteetti asetettava kvaliteetin edelle, pelkkä ikävystynyt *tietäminenkö* olisi tärkeämpää kuin elävä kiinnostus ja harrastus. Niin kauan kuin pidämme harrastuksen herättämistä opetuksen päämääränä, lienee tärkeintä ajatella opetusaineksen sijoittamista niin, että tässä päästäisiin parhaaseen mahdolliseen tulokseen, herätettäisiin elävä harrastus Kalevalaa ja kansanrunoutta kohtaan niin monessa oppilaassa kuin suinkin. Niissä puheen-

vuoroissa, joita talven 1948 opettajainkokouksen äidinkielen opettajain erillispäivillä ja saman vuoden kesäkuun alussa pidetyssä äidinkielen opettajain kokouksessa käytettiin Kalevalan opetuksen uutta sijoitusta vastaan, esitettiin monesti, joko sävynä tai sanoilla, että »minä ainakin olen päässyt niitä ja niitä keinoja käyttämällä hyvään tulokseen». Tuntuu itsepetokselta opettajain hyvä usko saavutuksiinsa. Sen, että oppilaat viittaavat, ovat mukana opetuksessa, ei tarvitse merkitä, että he ovat Kalevalaan innostuneita ja että he tulevaisuudessa myöhemmin tajuavat Kalevalan kauneusarvot ja kalevalaisen hengen. Viittaavathan he monen vihaamalla matematiikan tunnillakin. Vaativa opettaja, hankittavan numeron tärkeys — varsinkin nyt, kun keskiarvosta on kysymys — saattavat olla tärkeitä vaikuttimia. Opettajat vetoavat myös siihen, että joukossa on eräitä, joissa havaitaan ilmeistä harrastusta Kalevalaa kohtaan. Luojan kiitos, näin lienee asian laita! N. 30—40 oppilaan luokassa on sitenkin tavallisesti pari kolme oppilasta, joiden silmät säteilevät Kalevalaa luettaessa tai opettajan puhuessa jotain heidän virityksessään soivaa. Mutta nämä ovat poikkeuksia — se myönnettäköön sittenkin. Jos siis voitaisiin sijoittamalla Kalevalan opetus jollekin muulle asteelle päästä paljon parempaan tulokseen, sellaiseen, että edellämäinitunlaisia oppilaita on paljon, ehkä edes puolet luokan oppilasmäärästä — sataprosenttista tulostahan ei voi minkäänlaisissa olosuhteissa toivoa —, niine ikö todellakin kansallisen kulttuurimme perustus ole kyllin arvokas tähän vaivannäköön opettajiston taholta?

En halua tällä kertaa kajota Kalevalan opetuksen elävöittämiseen, en sen metodiseen puoleen. Se kuitenkin tunnustettakoon, että Kalevalan opetus ei ole äidinkielen opettajan helpoimpia tehtäviä, ja yhä suurempia ponnistuksia, monia opetusmenetelmien muutoksia se vaatii, jos se siirrettäisiin nykyiseltä totunnaiselta keskiluokkien asteelta muualle. Kun kuitenkin asia ei ole viime vuoden kuluessa tullut esille uutena, vaan on niinkin vanha kuin lähes 30 vuoden ikäinen kysymys, niin tuntuu kummalliselta, että me äidinkielen opettajat olemme niin vanhoillisia, ettemme kolmen vuosikymmenen pohdinnan jälkeen ole pystyneet muutosta aikaansaamaan. Vastukset eivät ole ylivoimaisia. Asian lienee ensimmäisenä julkisuuteen tuonut yliopettaja Saarimaa Virittäjässä 1921 (ss. 4—6), ja Virittäjässä 1934 (s. 267) hän lausuu: »Joka tapauksessa on syytä ottaa vakavasti harkittavaksi, eikö Kalevalan opetusta olisi lopultakin siirrettävä pois siltä asteelta, millä se nykyään on.» Samassa lehdessä v. 1927 lehtori Lauri Pelkonen kirjoittaa (s. 89): »Kalevalan opetuksen nykyisen onnetoman sijoituksen takia ovat oppikoulun oppilaan edellytykset ymmärtää hyperbolaa mahdollisimman pienet. Hän on juuri jättänyt satukauden

taaksensa, sadut ovat hänestä loruja. Hänellä ei ole lapsen välittömyyttä hyperbolaa ymmärtääkseen eikä täysi-ikäisen kypsyyttä.» Edelleen lehtori Pelkosen sanoilla: »Hyperbola on niin välttämätön Kalevalan runoutta luoneen hengen tuote, että ellei ymmärrä hyperbolaa, ei tajua tätä henkeäkään.» Virittäjässä 1928 (s. 170) lehtori Pelkonen lausuu: »Mutta välttämätöntä tällöin on --- suunnitella Kalevalan opetus tavahtuvaksi aivan toisilla kouluasteilla kuin nykyään. Sen luonnollisimmat opetusajat ovat koulunkäynnin alussa ja lopussa, koulun alimmat ja ylimmät luokat. Keskiasteet, joilla sen opetus nykyään jokseenkin yksinomaisesti ja yhtämittäisesti suoritetaan, ovat tarkoitukseen vähimmän sopivat. Keskiasteen oppilaat murrosilmioineen: epävarmoine, epäluuloisine ja arvosteluhalusine älyntoimintoineen, eivät enää kykene naiiviin ja välittömään suhtautumiseen ja ovat toiselta puolen liian kehittymättömiä tietoiseen ja kypsään Kalevalan omimiseen.» Edellämainittujen, äidinkielen opettajain joukossa auktoriteettien, lisäksi on asiaa jo yli pari vuosikymmentä sitten käsitellyt kansanrunoudentutkija prof. Niemi-vainaja.

Täten on Kalevalan opetuksesta ajateltu siis ikäänkuin ylhäältä päin, opettajiston taholta. Mutta on katsottava mitalin toistakin puolta. Olen parin kolmen lukuvuoden aikana esittänyt eri asteiden oppilaille kysymyksiä, joihin saadut vastaukset mielestäni selventävät asiaa samaan suuntaan kuin äskenmainittujen äidinkielen opettajien lausunnot. Vastaukset kysymyksiin pyydettiin vain niiltä oppilailta, jotka tunsivat asiat varmasti muistavansa. Ja lisäksi opettajan ilmoitus, että kysymykset ja vastaukset eivät ole missään tekemisissä varsinaisen koulutyön kanssa, antoivat vakuutuksen saatavan tuloksen paikkansapitävyydestä. Tiedustin, kuka oli tutustunut Kalevalaan ennen V luokalla tapahtuvaa koulussa lukemista, siis joko oppikoulun alempien luokkien aikana tai jo ennen sitä. Myönteiset vastaukset olivat seuraavat: VIII l. (22) ¹ 11 oppilasta, VII l. (27) 25, VI l. (26) 13, V l. (34) 22, IV l. (33) 25, III l. (42) 27. Tällöin useimmat vastaajista olivat tunteneet mielenkiintoa Kalevalaa kohtaan tai jopa suorastaan innostuneet. Kuitenkin monet tunnustivat, että Kalevalan kielenkäyttö oli ollut outoa ja vaikeuttanut varsinkin aluksi ymmärtämistäkin. Vielä syyslukukauden 1948 alussa IV luokan 33 oppilaasta 22 sanoi ennakkotutustumisensa perusteella odottavansa Kalevalaa koulukirjaksi, ja 19:n mielestä se on »jännittävä ja mukava» kirja. Näin on siis varhaisemmassa iässä saatu mieltymys edelleen säilynyt. Mitä sitten tuo-

¹ Sulkeissa oleva numero osoittaa luokassa läsnäolleitten oppilaiden lukumäärää.

nee tullessaan V luokan oppikirja Kalevala! Eräät, jotka olivat siihen tutustuneet kansakoulussa, väittivät, että oli ollut ikävystyttävää, kun oli pitänyt osata ulkoa.

Kun tarkastelee koulussa jo Kalevalaan tutustuneiden oppilaiden vaikutelmia ja lausuntoja, näyttää nimenomaan V luokan kohdalla kiinnostus laimentuneen. Nyt enää VIII luokan (22) oppilaista 2 tytön mielestä Kalevala oli ollut hauskaa, 3 pojan mielestä ikävää, muut pidättyivät vastaa-
masta, mutta 6 tytön ja 1 pojan mielestä se oli ollut VI:lla jo paljon haus-
kempaa. Vastaavat luvut VII luokan (27) oppilaiden kohdalla V:llä olivat
olleet: Kalevalaan viehättyneitä 5 tyttöä, 2 poikaa, joiden lisäksi kevää-
seen mennessä kiinnostui Kalevalaan vielä kaksi poikaa. Mainittakoon, että
luokka oli jo silloin ja on edelleen valveutunut, taipumuksiltaan humanis-
tinen. — Kullervo-jaksoa lukenut VI luokka (26), jonka oppilailla on
herkkä rytmillinen kauneudentaju ja sointuihin viehättyvä, joskus runoi-
lemaankin intoutuva mieli, kiinnitti oma-aloitteisesti huomionsa siihen,
että heitä oli V luokalla aluksi viehättänyt Kalevalan soinnukas kieli, nimen-
omaan erikoinen kielenkäyttö oli kiinnostanut 3:a. Kuitenkin näistä 14:sta
erikoisesti musikaalisiin kauneusarvoihin kiintyneistä Kalevalan lukijoista
3 ilmoitti innostuksen talven mittaan laimentuneen, mutta sen sijaan nyt
VI luokalla Kullervo-jakso oli herättänyt Kalevalan harrastuksen uudel-
leen 6:ssa. Parhaillaan Kalevalaa lukevan V luokan (34) oppilaista —
luokka on huomattavasti poikavaltainen — 3 poikaa sanoi pitävänsä siitä,
mutta 4 — tosin luokallejääneitä ja muutoinkin tunnettuja veltoiksi kai-
kissa aineissa — sanoi jo niin ikävystyneensä, etteivät ota teosta pakon
jälkeen enää käteensä. Lohdutuksekseni 22 ilmoitti, etteivät vielä ole
Kalevalaan kyllästyneet.

Koulussa Kalevalan lukemisen jo lopettaneet oppilaat esittivät yleensä
mielipiteen, että sen koulukirjaksi tuleminen ja läksyittäinen käsittely
laimentaa harrastusta. Eräs VII luokan tyttöoppilas esitti: »Eiköhän olisi
parempi, kun saisi lukea pitempiä jaksoja kerrallaan», johon luokka äänek-
käästi yhtyi. Kun tiedustin VII ja VIII luokan oppilailta, eivätkö he nyt
siis enää aio ottaa Kalevalaa käteensä, olivat kaikki yksimielisiä siitä, että
se kyllä otetaan, vaikka se ei silloin V:llä kiinnostanutkaan. Nimenomaan
VIII luokan oppilaat lausuvat: »Nythän meidän vasta sitä pitäisikin kou-
lussa lukea» ja »Nythän me sitä vasta rupeammekin lukemaan, kun muusta
pääsemme». Erään aikaisemman VIII-luokkalaisen ajatuksena, kun kes-
kustelu liikkui Kalevalan kouluopetuksessa, tulee mieleen lausunto: »Voi,
jos sitä luettaisiin koulussa vähän myöhemmin. . .» Kaikkien VIII-luok-
kalaisten mielestä kuitenkin Kalevala on säilytettävä koulukirjana. Nimen-
omaan kaikkien opettajien murheena vuosien mittaan ollut velto poika

halusi lausua mielipiteensä Kalevalan arvosta kansalliseepoksenamme. Tämä kaikki mielestäni todistaa, miten paljon arvostelukykyisempää ja kehittyneempää suhtautuminen Kalevalaan VIII luokan iässä on kuin V:llä, jolloin harva pystyy ymmärtämään, mitä kansakunnalle kansalliseepos merkitsee. Seitsemännen luokan mielestä Kanteletar koulussa oli sitä parhailtaan luettaessa paljon mielenkiintoisempi kuin Kalevala, koska se muka on monipuolisempaa. Rohkenen kuitenkin epäillä, että VII luokan ikäkaudella jo ollaan kansanrunouteen nähden vastaanottavampia ja mieltymys johtuukin siitä.

Kun lukioluokkalaisten kanssa keskustelu kääntyi Kalevalan osittaisen opettamisen mahdollisuuteen aivan alimmilla luokilla, oli yksimielinen ajatus, että koko Kalevalan alkupuoli kuuluu sinne ja että Kalevalan sadunomaiset kertomukset ja monet jännittävät seikkailut erikoisesti olivat nuorempana heitä kiinnostaneet. Jotkut kuitenkin epäilivät kielen vaikeutta, jotkut keksivät ehdottaa, että tällöin suorasanaiset kertomukset Kalevalasta varmaankin kiinnostaisivat.

Tässä käsittelyssä ei näy lainkaan I- ja II- luokkalaisten suhdetta Kalevalaan, koska en ole moneen vuoteen joutunut hoitamaan näiden luokkien äidinkielenopetusta. Mutta siltä ajalta, jolloin mahdollisuus siihen oli ja erillisiä katkelmia Kalevalasta näillä luokilla käsiteltiin, ne herättivät — samoin kuin kansanrunous yleensä — aktiivista harrastusta oppilaissa. Edustamani koulun piirustuksen opettajan käsityksenä esitän, ettei hänen mielestään oppikoulussa koskaan liian aikaisin voi ottaa käsiteltäväksi Kalevalan aiheita. Mainittu piirustuksen opettaja on erikoisesti kansalliseen kulttuuriin innostunut ja mielellään käyntelee tunneillaan Kalevalan aiheita. Hänen kertomanaan esitettäköön seuraava esimerkki oppilaiden asiaan kiinnostuneisuudesta: Opettaja antoi tehtäväksi II luokan oppilaille jonkin vaiheen kosijain, Väinämöisen ja Ilmarisen, matkasta Pohjolaan ja sitä tarkoitusta varten luki oppilaille tämän retken kuvauksen »neiet niemien nenissä» ym., mutta eteni lukemisessaan ehkä turhan pitkälle, aina Pohjolaan saapumiseen asti. Sen jälkeen hän antoi tarvittavat piirtämis- ja maalaamisohjeet, jonka aikana eräs kiiluvain silmin asiaa seurannut pieni poika kiihkeästi viittasi, mutta opettaja kysyi hänen asiaansa viittaamisesta ja huitomisesta huolimatta vasta, kun oli ohjeensa antanut. Poikaa oli asia niin kiinnostanut, että hän ei voinut olla opettajalta tiedustamatta: »Opettaja, kumpi sen Pohjan neidon sitten sai?» Piirustus ja ohjeet olivat jääneet sivummalle, kertomus *eli* hänen mielessään.

Äidinkielen opettajain kokousten rohkaisemana otin kuitenkin poiketen tavallisesta ohjelmasta syyslukukauden alusta 1948 käytäntöön III

luokalla prof. Martti Haavion Pienois-Kalevalan kerran viikossa suullisten esitysten tunteina käsiteltäväksi. Tähänastiseen tulokseen olen erittäin tyytyväinen. Ja kun erään tunnin lopussa kysäisin: »No, tuntuuko Kalevala vähänkään hauskalta kirjalta?» sain vastaukseksi kiihkeän innostuneen käsien huitomisen ja huutoja: »On, on!» Näin innostuvaa yleisöä ei voisi viidenneltä saada. Samoihin aikoihin oli mainitulla luokalla suoritettavien ainekirjoitustehtävien joukossa aihe »Uusi lukukirjamme». Eräs poikaoppilas kirjoittaa tässä aineessa: ». . . ei minun mielestäni siinä tarvitsisi olla kuin pari runoa koko kirjassa, sillä mehän luemme Pienois-Kalevalaa, ja siinä on runoja, vieläpä kaikkein hauskipia, eikä lukukirjassa ole juuri yhtään hauskaa runoa.»

Mitä Kalevalasta voitaisiin siis alimmilla asteilla lukea? Monia positiivisia ehdotuksia ala-asteiden Kalevalan lukemisessa esitti tri Haila äidinkielen opettajain kerhossa 24. XI. 1948. Kun nykyisen kouluohjelman puitteissa kerran ei ole mahdollista tutustua lapsia aitoon kansanrunouteen — jo oppikirjankin puutteen vuoksi — on Kalevalasta valittava niitä kohtia, jotka parhaiten viehättävät senikäisiä ja jotka parhaiten ilmentävät kansanrunoutemme kauneusarvoja, eettillistä ryhtiä ja muinaissuomalaista esi-isäimme maailmaa. »Maailman synty» mielikuvituksellisine ihmeineen — miten suuresti kiinnostaakaan lapsia myös Vanhan Testamentin luomiskertomus —, »Iso tammi» ja siihen liittyvät valtavat hyperbolat, »Kilpaulanta» jännittävine tilanteineen ja dramaattisine toimintoineen viehättävät lasta, ja hänen mielikuvituksensa antaa hänelle kyvyn ymmärtää näitä asioita välittömästi, erittelemättä. Sampo-jakson jännittävät seikkailut, siihen liittyvät kertomukset kalanluisesta kanteleesta, Väinämöisen soitosta sekä vihdoin koivuisesta kanteleesta ovat kokonaisuudessaan oppikoulun ala-asteella olevia kiinnostavaa kansanrunoutta. »Hiiden hirven hiihdäntäkin» humoristisine välähdyksineen sopii tälle asteelle. Opettajan valitsemana voi tämän lisäksi myös ajatella jotain Pohjolan häiden kuvauksesta, ainakin niiden suurenmoinen valmistelu on mahdollinen. Väinämöisen lähtö ja paluun lupaus vaikuttaa varmaan tehokkaasti symbolistisestikin esitettyinä. Muu Kalevalan aiheisto voisi parhaiten kiinnostaa vasta lukioasteen, ehkä VII luokan oppilaita. Silloin voisi perusteellisemmin syventyä Kalevalan esteettisiin seikkoihin, sen antamiin elämänarvoihin sekä sen merkitykseen kansalliseepoksena ja kansakunnan hengen kuvastimena. Ei mikään estäne opettajaa ottamasta Kalevalaa keskikoulun viimeisellä asteella jonkinlaiseen lyhyeen yleistarkasteluun, jonka pohjana on alaluokkien Kalevalan tuntemus. Näin opettaja voi keskikoulun lopettavia ohjata lapsuuden harrastuksien piiriin, mutta ei pitäisi tällä asteella läksymäisellä luvulla tukahduttaa lapsena kylvettyä harrastuksen sie-

mentä kasvamasta vapaudessaan tai opettajan hoivaamana vasta ylempillä asteilla. Etevä elävän kansanrunouden harrastuksen elähdyttämä opettaja voi tällöinkin penseässä kehitysiässä olevissa herättää lapsuuden mielikuvien pohjalta syntyvää kansanrunouden harrastusta. Edellä esitetyistä ehdotuksista johtuvat koulun kirjallisuuden opetuksessa aiheutuvat muut muutosehdotukset jääkööt niiden tehtäväksi, jotka muutoskuorman kantajiksi joutuvat. Poiminnot Kantelettaren lyyrillisestä runoudesta sopinevat kuitenkin milloin tahansa VI luokan asteelle, eepilliset balladi- ja legenda-aiheet VI luokan keväänä otettaviksi.

Arvoisat äidinkielen opettajat ehkä huomauttavat, että edellä esitetyt keskustelut oppilaiden kanssa eivät anna oikeata kuvaa asioista. Allekirjoittaneella on tapana silloin tällöin herättää keskustelu oppilaiden kanssa milloin mistäkin kysymyksestä, joka panee oppilaat itsenäisesti ajattelemaan ja harkitsemaan sekä esittämään mielipiteitään, näin esim. luokalla pidettäviä alustuksia seuranneissa keskusteluissa. Huomatessaan, että heidän mielipiteilleen annetaan arvoa ja että luokankin eriävillä mielipiteillä on oikeutuksensa, oppilaat vapaasti esittävät ajatuksensa ja tuntevat luottamuksena sen, että opettaja heidän kanssaan keskustelee.

Äidinkielen opettajille on annettu valtavan suuri työtaakka, josta lisäksi on suoriuduttava useimmilla luokilla 3 viikkotunnissa. Taistellesamme korkeiden vihkopinojen varjossa meissä helposti kuolee rohkeus uuden kokeiluun. On vaivattomampaa kulkea tuttua tietä. Pääseehän vähemmällä! On nimittäin selvää, että muutos aiheuttaisi jokaiselle äidinkielen opettajalle opetustyössään ainakin aluksi lisäponnistuksia sekä tähän järjestelytyöhön joutuville henkilöille paljon puuhaa ja suunnitelmia muun opetusohjelman sijoittamiseksi. Maksanee tämä jo kuitenkin vaivan, jotta saisimme pois sen pistimen, joka »meille on annettu lihaamme. . . rusikoimaan meitä, ettemme ylpeilisi», käyttäükseni lehtori Vaulan osuvaa apostoli Paavalilta lainaamaa lausetta. Me tunnemme itsessämme tuon pistimen, sen rusikoimisen, ja kuitenkin ylpeilemme, että asia on niinkuin olla pitää ja me kyllä pystymme innostamaan, — älkää kajotko meihin, äidit, isät ja oppilaat!

Aili Simonsuuri.